

Branislav Anđelković
b.andelkovic@f.bg.ac.rs

Antropološka arheologija: od teorije do prakse*

Apstrakt:

Arheologija, kao naučna disciplina začeta u antikvarizmu XVI veka, suočava se periodično sa krizom smisla i akademskog identiteta, evidentnom u težnjama za konceptualnim promenama i nadgradnjom novim sadržajima, iz čega su rođene procesna, postprocesna/kontekstualna i evolucionarna arheologija, etnoarheologija itd. Svodeći, posebno na prostorima van vodećih naučnih tokova, arheologiju na tomome preliminarnih izveštaja sa iskopavanja, praćenih daljim tomovima tipologija selektivnih predmetnih ostataka, gubi se vizura da je arheologija sredstvo, a ne cilj. Proučavajući tvorevine zaboravili smo njihovog tvorca – čoveka. Svet prošlosti je time simplifikovan, lišen svog osnovnog nosioca i razdvojen od svojih elementarnih svojstava, čiji nedostatak bitno umanjuje našu sposobnost tumačenja činilaca, uzroka, procesa i sleda događaja kao celine. Kao društveno-humanistička nauka, arheologija teži izučavanju ukupnosti drevnih društava i kultura, detektovanju i razumevanju promena, civilizacijskih ciklusa, što je zadatak koji prevazilazi limitirani korpus retnih preostalih, pod uslovom da su uopšte otkriveni, materijalnih tragova – artefakata. Uz postojeće multidisciplinarne dijaloge oslonjene na prirodne nauke, kao što su oni u vezi sa fizičko-hemijskim i biološkim analizama, ekofaktima i paleoklimatologijom, ključna je potreba za redefinisanim prožimanjem arheologije i antropologije, kao sveobuhvatnijeg humanističkog okvira, uključujući i aspekt paleopolitike, kako bi se što više približili sistematskom razumevanju kompleksnog spektra simbolike, evolucije i organizacije drevnih, kao kolevke i prethodnice savremenih, društava.

Ključne reči:

antropološka arheologija, etnologija, paleopolitika

Jedna od definicija arheologije kao „studije prošlosti putem sistematskog otkrivanja i analize materijalne kulture“, sa svrhom „deskripcije formi i postupaka drevnih društava“, u cilju „razumevanja razloga tih postupaka“ (Bahn 1992, 28), već u svom polazištu upada u raskorak između pokušaja celovitog tumačenja društva i činjenice da bi takvo tumačenje, paradoksalno, trebalo da bude izvedeno na osnovu „isključive usmerenosti na predmete“ (Olsen 2002, 44) i njihove fizičke karakteristike, tj. na osnovu parcijalnog korpusa materijalnih nalaza, koji čine tek nekolicinu aspekata prošlosti.¹

* Rad, nastao u sklopu projekta *Arheološka kultura i identitet na zapadnom Balkanu*, ev. br. 177008, Ministarstva prosvete nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, prezentovan je u formi referata, 30.11.2012. godine, na godišnjoj konferenciji „Etnologija i antropologija u Srbiji danas“, Etnološko-antropološkog društva

Ovakvim pristupom gubi se ne samo ono što danas poznajemo pod terminom „nematerijalno kulturno nasleđe“, već praktično i mnogi drugi aspekti nekadašnjih zajednica. Tvrdnjama da cilj „moderno vođenih arheoloških iskopavanja jeste da se sakupi što više podataka o životu, zanimanju, verovanjima, običajima i kulturi jedne određene epohe“ (Garašani i Garašani 1953, 9) – odnosno, zbirno gledano, ukupne prošlosti svih epoha ako imamo na umu periode praistorije,² antike i srednjeg veka – arheologija se približava najšire shvaćenoj antropologiji kao „studiji čovečanstva“, s akcentom na ljudskim „jedinstvenim nebiološkim karakteristikama koje nazivamo kulturom“ (Renfrew and Bahn 2000, 11), a koje podrazumevaju „znanje, verovanje, umetnost, moral, zakone, običaje i sve druge sposobnosti i navike koje je čovek stekao kao deo društva“ (Taylor in Renfrew and Bahn 2000, 11).³ Stoga nisu neuobičajena viđenja arheologije kao „paleoetnologije“⁴ (cf. Palavestra 2005, 89), „praistorijske etnologije i etnografije“ (Nichols, Joyce

Srbije (EADS). Zahvaljujem kolegama I. Kovačeviću, D. Sinaniju i A. Palavestri na ljubaznosti i korisnim sugestijama. Tekst posvećujem profesoru J. L. Phillipsu, kod koga sam 1998. slušao antropologiju na *University of Illinois at Chicago*.

¹ Ilustrativna bi bila paralela sa zamišljenim arheolozima budućnosti, koji nakon decenija iskopavanja uspevaju da otkriju i gotovo u celini rekonstruišu nekolicinu starih televizora, te formiraju tipologiju i hronologiju, međutim potpuno im izmiče ono što je tu bilo najbitnije – program (i njegovi kulturni, ideološki i mnogi drugi aspekti). Dodajmo da postprocesna arheologija kritikuje funkcionalističko shvatanje da se „arheološka građa može posmatrati kao neposredan odraz ljudskog ponašanja“ (Olsen 2002, 58; cf. Binford 1962, 218).

² Valja pomenuti i da je praistorijska arheologija u prvoj polovini XX veka smatrana „drugorazrednom i sporednom granom arheologije“ (Palavestra 2005, 90).

³ Prisetimo se, u tom smislu, ideala antropologije da obuhvati sve aspekte čovečanstva „kulturne i biološke, društvene i materijalne, prošle i sadašnje“ (Gillespie, Joyce and Nichols 2003, 155).

⁴ To podrazumeva da subjekte/objekte/teme proučavanja arheologije i etnologije razdvaja samo vreme u kome se odvijaju i postoje (što stvara neku vrstu „podele rada“ između arheologije i etnologije), čime su uslovljene i razlike u primenjenoj metodologiji i tehnikama. Ali, upravo specifični metodi i tehnike istraživanja i tvore posebnost arheologije (pri čemu sama metodologija nije nikada dovoljna osnova za nastanak samostalne naučne discipline), s tim što je kod nje prevelika fokusiranost na pitanje „šta i kako radimo“, vremenom učinila da se zaboravi suštinsko i najvažnije pitanje „zašto to radimo“ (Nichols, Joyce and Gillespie 2003, 4, 6). Drugim rečima, iskopavanja se vrše „da bi se pronašao materijal, a ne da bi se odgovorilo na određena specifična pitanja“ (Palavestra 2011a, 145). Ovu ograničenost reflektuje i većina arheoloških izložbi, na kojima dominiraju sami predmeti, najčešće lišeni ukupne i šire smislaone, simboličke i kontekstualne dimenzije. U samozadovoljstvu pukog utvrđivanja fizičkih karakteristika predmeta i dokumentovanja kulturnog sleda, arheologija kao da propušta da se zapita kako i zašto različiti društveni i kulturni aspekti utiču na pojedinca i grupu (i obratno), sputavajući jedan razvoj događaja, a pospešujući drugi (cf. Gillespie, Joyce and Nichols 2003, 157).

and Gillespie 2003, 4; *cf.* Lyman 2007, 133), ili „kulturne antropologije u perfektu“ (Renfrew and Bahn 2000, 11).⁵

Potruga za akademskim identitetom

Nesumnjivi antikvaristički počeci arheologije (*cf.* Anđelković 2007, 427), koji su dugo podrazumevali „da arheološki predmeti imaju samo vrednost interesantnih muzejskih eksponata – estetsku vrednost“ (Garašanin i Garašanin 1953, 9), te ih treba sakupiti što lepših, što više i od što dragocenijeg materijala, nisu, uprkos njenom, oko vek i po dugom razvoju (*cf.* Daniel 1975),⁶ ni do danas u potpunosti prevaziđeni. Uz to, arheologija, razapeta između kolekcionarstva, umetnosti i nauke (*cf.* Smith *et al.* 2012), baštini i dozu diskontinuiteta, jer se „radikalno menjala i definicija arheologije, odnosno menjale su se njene ambicije, metodologije i konačni ciljevi“ (Srejić 1992, 7).⁷ Naglašena hronološka, geografska ili čak tematska heterogenost arheologije – pod koju potpadaju i donji paleolit ranih hominida sa prvim ručnim klinovima, i visoke civilizacije Bliskog istoka sa razvijenom diplomatijom i književnošću; i biblijska (*cf.* Anđelković 2001), i industrijska arheologija (*cf.* Kulenović 2010) – donekle usložnjava formiranje teorijski jedinstvenog okvira.⁸ U tom svetlu, nije neočekivano što je arheologija neretko percipirana kao sekundarni akademski entitet (*cf.* Lyman 2007, 135, fig.1).

U traganju za sopstvenim jasno definisanim akademskim identitetom (*cf.* Palavestra 2011a) – koje se, donekle, može posmatrati i kroz vrstu otpora prema utemeljenijim i dominirajućim autoritetima iz sfere vodećih humanističkih nauka, npr. istorije⁹ (*cf.* Martínón-Torres 2009) – kulturno-

⁵ Poznata je i Brejdvudova tvrdnja, gotovo maksima, s kraja 1950-ih: „Arheologija jeste antropologija...sem činjenice da su ljudi koje proučava arheologija mrtvi“ (Braidwood in Nichols, Joyce and Gillespie 2003, 3). Uz uvažavanje akademskih postavki i razlika Starog i Novog sveta (*cf.* Palavestra 2011a, 25-26), pomenimo da su, na većini američkih univerziteta, zainteresovanim diplomiranim antropolozima ponuđene specijalističke studije iz četiri različite osnovne oblasti: sociokulturne antropologije, lingvističke antropologije, arheologije i biološke/fizičke antropologije (ova poslednja sa forenzičkom antropologijom kao subspecijalizacijom).

⁶ Mada, kako navodi Grin (2003, 11), arheologija kao prepoznatljiva disciplina potiče sa kraja XIX veka, a sve pre toga je „neobličeno proučavanje starina“.

⁷ Npr. jedan od osnovnih zadataka arheologije XIX veka u Srbiji bio je „proučavanje umetničkih starina“ (Babić 2008, 129).

⁸ U nedostatku arheološke teorije leži jedan od uzroka nedostatka samopouzdanja i „neuspešnog formiranja arheologije kao punopravne nauke“ (Nichols, Joyce and Gillespie 2003, 7).

⁹ Prema takvim viđenjima, zadaci arheologije su „dopunjavanje istorije kao i samostalno prikupljanje podataka o istoriji čovečanstva svuda gde istorija svojim sredstvima i metodama ne može da dođe do rezultata“ (Garašanin i Garašanin 1953, 9). Odnos istorije i arheologije onih perioda koje pokrivaju i pisani izvori

storijska arheologija se, nastupanjem procesne¹⁰ ili 'nove arheologije' tokom 1960-ih, trenda koji je do naših krajeva došao tek delimično, sporadično i sa uobičajenim višedecenijskim kašnjenjem (e.g. Srejić 1992), pored suštinskog antropološkog upliva (Binford 1962; cf. Palavestra 2005, 92), sve više okreće prirodnim naukama (cf. Dark 1992; Wilson 1978). Ipak, do nastanka integralnog humanističko-prirodoslovnog naučnog hibrida nije došlo, što se vidi i po činjenici da se izveštaji eksperata iz domena prirodnih nauka obično objavljuju kao kratki prilozi i dodaci na kraju arheoloških monografija, najčešće bez ikakvog suštinskog upliva u vezi sa tumačenjem arheološkog materijala. Početkom 1980-ih, nastaje postprocesna, odnosno kontekstualna¹¹ arheologija, sa akcentom na simboličkim i komunikativnim aspektima materijalnih ostataka, kao i na ulozi pojedinca u društvu, nadahnutu, između ostalog, „francuskim strukturalizmom, poststrukturalizmom, marksizmom, feminističkom teorijom, kritičkom teorijom i hermeneutikom“ (Olsen 2002, 57-58). Sa ovakvim razvojnim istorijatom u vidu (cf. Babić 2011), jasno je da arheološka disciplina i dalje ispituje višestruke teorijske puteve, prevashodno gravitirajući ka kreativnom dopunjavanju srodnim društvenim naukama, ali ne više isključivo radi arheološke potvrde ili opovrgavanja modela i teorija nastalih u nearheološkim kontekstima (Lyman 2007, 134), već radi iznalaženja sinergičnog integrativnog pristupa, kojim bi se unapredila mnogostrukost saznavanja prošlosti.¹² Za razliku od burnih svetskih previranja, teorijske oscilacije se „u srpskoj arheologiji gotovo nisu osećale“ (Palavestra 2005, 87).

Redefinisano objedinjavanje iskustava

Svojevrсно истраживачко преклапање археологије са етнографијом истраживано је кроз настајак етноархеологије (e.g. London 2000), у којој би, по-

nadrasta ideje o postojanju glavnih i pomoćnih nauka, pošto se i istorija i arheologija ravnopravno bave prošlošću, iako koriste drugačije metode (Porčić 2008, 462; Džonson 2008, 179-193).

¹⁰ Pojednostavljeno rečeno, nova arheologija se zanima za dinamične kulturne procese, nasuprot tradicionalnoj, tj. normativnoj arheologiji, čije poimanje kulture je statično (Olsen 2002, 43). Nesumnjivo dobrodošla i preko potrebna, ona je, kako ističe Palavestra (2005, 92) ipak više bila „nezadovoljstvo postojećim stanjem, nego do kraja definisan naučni program“.

¹¹ Naziv odražava poimanje „arheologije kao tumačeće prakse“, u kojoj „značenje zavisi od konteksta“ (Olsen 2002, 62).

¹² Arheološki „pogled unazad“, ostvaren unutar šire antropološke perspektive, čini „moćnu alatku za razumevanje sadašnjosti i budućnosti ljudskih zajednica“ (Gillespie, Joyce and Nichols 2003, 160). Antropologija je među retkim naukama otvorenim za širok spektar ljudskih iskustava, od najdublje prošlosti do naših dana. Recimo, istorijska građa iz državnih arhiva dostupna je tek nakon perioda od 50 godina, a praktično nepostojeća u epohama bez pisanih izvora.

jednostavljeno rečeno, arheolozi trebalo da, boraveći u određenim živim zajednicama, npr. na Aljasci, u Istočnoj Africi ili centralnoj Amazoniji, proučavaju konkretnu kulturu u aktivnom i primenjenom obliku, sa idejom da će time doprineti arheološkoj interpretaciji sličnih materijalnih ostataka iz prošlosti (cf. Džonson 2008, 70-87).¹³ Ovakvom metodološkom relativizacijom, pošto kulturne grupe, čak i one jednovremene, mogu biti analogne ali sa varijabilama i ključnim razlikama,¹⁴ a „odnos između materijalne kulture i ponašanja nije tako jednostavan i predvidiv kao što se zamišljalo“, tek u određenoj meri se potvrđivalo pomenuto viđenje arheologije kao „praistorijske etnologije“, a u znatno većoj se uvidelo da „materijalna kultura i ljudsko ponašanje jednostavno odbijaju da se objedine u jednostavne, zakonomerne veze“ (Olsen 2002, 59-60).¹⁵ Odnos arheologije i etnologije/antropologije u Srbiji, u okolnostima „specifičnog razvoja domaće nauke“, umesto moguće komplementarnosti, uglavnom je karakterisalo „dobrosusedsko nemešanje“, koje je, u praksi, značilo „latentni otpor prema antropologiji“ (Palavestra 2005, 87, 91; cf. 2011a, 153-163).

Termin „antropološka arheologija“ je, donekle, vrsta pleonazma, budući da je upitno da li ikakva drugačija arheologija uopšte i postoji, bez obzira da

¹³ Poseban pristup temi, koji je promovisao Binford (a nastavio Hoder) radi formiranja svoje „teorije srednjeg opsega“ (cf. Džonson 2008, 71 Sl.4.1, 83-86), čine „aktuelistička“ arheološka istraživanja u živim zajednicama (npr. otpadnih jama ili staništa koja više nisu u funkciji), tj. arheološko proučavanje materijalne kulture u sadašnjosti, kako bi se utvrdio način formiranja arheološkog zapisa, odnosno veze između određenog ponašanja i ostavljenih tragova/artefakata (cf. Lyman 2007, 141; Olsen 2002, 60-63; Porčić 2008, 460). Približnu metodološku agendu, doduše lišenu egzotičnih putovanja, delimično nudi i eksperimentalna arheologija (cf. Džonson 2008, 74-75).

¹⁴ Pa čak i u kontekstu shvatanja „posebnosti svake kulture, kao jedinstvenog izraza duha koji prožima i određuje čitavu kulturu“ (Palavestra 2011b, 584). U svetlu, pak, „metafizičke povezanosti sa tlom“, neka autoru ne bude zamereno ako se ovom prilikom, kao ilustracije „epskih zamaha“ i stranputica kulturnog kontinuiteta, priseti arheološkog iskopavanja, krajem 1980-ih godina u istočnoj Srbiji, sa jednim od tadašnjih doajena srpske arheologije, koji je, tom prilikom, izjavio da „svuda gde ima Starčevaca [misli se na neolitsku kulturu] ima i Srba“.

¹⁵ Što ne znači da prave vrednosti i potencijale etnoarheologije, „kao puta ka prevazilaženju statičnog arheološkog zapisa“ (Palavestra 2011b, 589, sa navedenom literaturom), korisne i u formulisanju i proveravanju hipoteza i modela, treba unapred odbaciti, već ih valja osloboditi metodološke naive i, potom, ostatak konsultovati oprezno i s merom (cf. Gillespie, Joyce and Nichols 2003, 158). Tim pre jer humanističke nauke, za razliku od prirodnih, uglavnom nemaju mogućnost da svoje hipoteze, neretko međusobno sukobljene, eksperimentalno provere i dokažu/opovrgnu, što, uz pojavu „ličnih interpretativnih paradigmi“ i „pseudonaučnih konstrukata“ (cf. Palavestra 2011b, 581, 587), može da, u pojedinim slučajevima, arheologiju učini formom „pripovedanja neproverenih priča o prošlosti“, odnosno podžanrom kvazinaučne beletristike (Džonson 2008, 73; cf. Dark 1992).

li joj je konkretno istraživačko pitanje „istorijsko, funkcionalno, strukturalno, ekološko ili koje drugo“ (Lyman 2007, 135; cf. Nichols, Joyce and Gillespie 2003; Gillespie, Joyce and Nichols 2003).¹⁶ Nikakvo ili nedovoljno razumevanje i praktična (ne)primena ove činjenice naglašeniji su u sredinama u kojima nema dobro ukorenjenog i široko rasprostranjenog razvojnog kontinuiteta sopstvene, a po pravilu ni redovnog praćenja aktuelne svetske arheološke teorijske misli, koja se, i u rasponu od samo desetak godina, ubrzano menjala (Grin 2003, 9). Stoga je i na našim prostorima uvrežena potpuna separacija arheološke teorije i prakse, koja rezultuje zastarelim lokalnim vizurama, koje arheologiju, nažalost, svode na simplifikovane zanatske okvire.¹⁷ Drugim rečima, arheologija u Srbiji je manje-više „ignorirala teorijske preokrete koji su od šezdesetih godina XX veka u potpunosti promenili arheološku disciplinu“ (Palavestra 2005, 92). Kako s punim pravom primećuje Porčić (2008, 457-458), „uprkos višegodišnjim naporima da se arheološkoj zajednici u Srbiji ukaže na značaj teorije u arheologiji, kao i da se tretiraju neki teorijski problemi (...), bavljenje teorijom [se] i dalje doživljava u najvećem broju slučajeva kao neka beskorisna, drugorazredna i nepotrebna delatnost“. To „nije toliko veliki problem ako se posmatra individualno, ali ako postane dominirajuće mišljenje u čitavoj disciplini, onda je disciplina u velikoj opasnosti da potone u intelektualno mrtvilo, što momentalno pokreće pitanje opravdanosti postojanja takve discipline u društvu“.

O nezadovoljstvu postojećim stanjem, još uvek dalekom od kritične mase, kao i potrebi za redefinisanjem odnosa arheologije i antropologije, te svojevrsnom otklonom u odnosu na, uz retke izuzetke, razvojnu stagnaciju arheologije u Srbiji, ali i želji za njenim približavanjem savremenim svetskim tokovima svedoči i formiranje Centra za teorijsku arheologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu 2007. godine, kao i, sada već permanentno, objavljivanje naučnih radova male ali rastuće grupe arheologa u časopisu *Etnoantropološki problemi*, Odeljenja za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu (e.g. Anđelković 2012). Jedna od retkih, nažalost ne i retroaktivnih mogućnosti vraćanja disciplini njenog ozbiljno narušenog kredibiliteta nalazi se i u „prihvatanju antropologije kao šireg okvira arheoloških i etnoloških interpretacija“ (Palavestra 2005, 94).¹⁸

¹⁶ Analogni termin bio je „paleoantropologija“, ali nije ušao u širu upotrebu (Lyman 2007, 140).

¹⁷ Ukažimo još jednom da „arheologija nije primarno proučavanje iskopanih materijalnih ostataka, već studija ljudi u prošlosti na osnovu tih ostataka“ (Taylor in Gillespie, Joyce and Nichols 2003, 157), što znači da nakon specifične arheološke metodologije i tehnika (videti napomenu 4), slede interpretacija i tumačenje otkrivenog, čime se najčešće upućujemo ka sferi antropologije.

¹⁸ Pri čemu treba voditi računa o distinkcijama, budući da se u praksi termin „antropologija“ „često koristi kao sinonim za etnografiju ili sociokulturnu antropologiju“ (Nichols, Joyce and Gillespie 2003, 4).

U susret zaključku

Iako u antropološkoj teoriji leže i osnovna uporišta procesne arheologije (Olsen 2002, 44), retko je shvaćen i primenjen pun potencijal njihovog prožimanja.¹⁹ Poslednjih decenija, uočava se – npr. u vezi sa problematikom arheološkog definisanja i proučavanja činilaca, procesa i dinamike formiranja najranijih država tokom IV milenijum pre naše ere u oblasti Bliskog istoka (*cf.* Anđelković 2004; 2006; 2008; 2011a) – potreba aktivnije integracije i građenja zajedničke antropološko-arheološke teorije, zasnovane na sve brojnijim i značajnijim arheološkim informacijama (*cf.* Lyman 2007, 134; Carneiro, in prep.), ali sada i bez predrasuda koje sama arheologija gaji prema „primitivnim“ društvima (*cf.* Milosavljević 2011),²⁰ uz objedinjena pozitivna iskustva sopstvenog razvoja i u još dubljem sadejstvu sa sociokulturnom antropologijom (*cf.* Džonson 2008, 88),²¹ a po potrebi i uz konsultovanje drugih relevantnih humanističkih disciplina.²² Jednu od novijih vizura u ovom pravcu čini i paleopolitika, analitička studija praistorijske politike (Anđelković 2011b; 2011c), koja drevne kulture sagledava u njihovom političkom aspektu, ništa manje suštinskom i nezaobilaznom u pokušaju celovitijeg razumevanja tokova, postupaka i zbivanja, nego kada je reč o savremenim društvima.

¹⁹ Na „dublji dijalog i saradnju između arheologije i antropologije“ pozivala je i nekolicina britanskih arheologa (Gillespie, Joyce and Nichols 2003, 156, sa navedenom literaturom).

²⁰ Kao što smo to već pomenuli na drugom mestu, mnogi arheolozi se još uvek osećaju nelagodno u korišćenju termina kao što su „praistorija“, „formiranje države“ i „državna politika“, unutar istog konteksta i modela (Anđelković 2011b, 25; *cf.* Haas 1982).

²¹ Govoreći o kulturi kao svojevrsnom posredniku između čoveka i njegovog okruženja i varijabilama vezanim za „tehnomičke“, „socio-tehničke“ i „ideotehničke“ artefakte, uz njihovu stilsku dimenziju, Binford (1962, 219-220, 224) naglašava da je arheološke podatke neophodno razmatrati u terminima „ukupnosti kulturnih sistema“.

²² Potrebu za boljim međuodnosom i korišćenjem značajnih prednosti u sagledavanju fenomena kroz dublju vremensku perspektivu, koju arheologija može da ponudi, posebno nakon postmoderne kritike, sugerišu i poslenici iz domena mnogih grana antropologije (Gillespie, Joyce and Nichols 2003, 160; *cf.* Palavestra 2011a, 229-261). Na svu strukturalnu i teorijsku kompleksnost težnji za obuhvatanjem diverziteta ljudskog iskustva kao celine ukazuje i primer relativno skorije podele Odeljenja za antropologiju Stanford univerziteta na Odeljenje antropoloških nauka i Odeljenje za kulturnu i socijalnu antropologiju, koja je okarakterisana kao odvajanje arheologa i bioantropologa pozitivista od sociokulturnih antropologa antipozitivista (Nichols, Joyce and Gillespie 2003, 7), pri čemu nije usledilo i faktičko razdvajanje disciplina, budući da i arheologa i sociokulturnih antropologa ima na oba odeljenja.

Literatura:

Andelković, Branislav. 2001. Slovo o biblijskoj arheologiji. *Glasnik Srpskog arheološkog društva* 17: 217-230.

Andelković, Branislav. 2004. "The Upper Egyptian Commonwealth: A Crucial Phase of the State Formation Process". In *Egypt at its Origins. Studies in Memory of Barbara Adams. Proceedings of the International Conference "Origin of the State. Predynastic and Early Dynastic Egypt"*, Krakow, 28th August – 1st September 2002, eds. Stan Hendrickx, Renée F. Friedman, Krzysztof M. Ciałowicz, and Marek Chłodnicki, 535-546. *Orientalia Lovaniensia Analecta* 138. Leuven, Paris and Dudley, MA: Uitgeverij Peeters and Departement Oosterse Studies.

Andelković, Branislav. 2006. "Models of State Formation in Predynastic Egypt". In *Archaeology of Early Northeastern Africa. In Memory of Lech Krzyżaniak*, eds. Karla Kroeper, Marek Chłodnicki and Michał Kobusiewicz, 593-609. *Studies in African Archaeology* 9. Poznań: Poznań Archaeological Museum.

Andelković, Branislav. 2007. Arheologija Potemkinovih sela. *Viminacivm* 15: 427-429.

Andelković, Branislav. 2008. "Parameters of Statehood in Predynastic Egypt". In *Egypt at its Origins 2: Proceedings of the International Conference "Origin of the State. Predynastic and Early Dynastic Egypt"*, Toulouse (France) 5th-8th September 2005, eds. Béatrix Midant-Reynes, Yann Tristant, Joanne Rowland and Stan Hendrickx, 1039-1056. *Orientalia Lovaniensia Analecta* 172. Leuven, Paris and Dudley, MA: Uitgeverij Peeters and Departement Oosterse Studies.

Andelković, Branislav. 2011a. "Factors of State Formation in Protodynastic Egypt". In *Egypt at its Origins 3: Proceedings of the Third International Conference "Origin of the State. Predynastic and Early Dynastic Egypt"*, London, 27th July-1st August 2008, eds. Renée F. Friedman and Peter N. Fiske, 1219-1228. *Orientalia Lovaniensia Analecta* 205. Leuven, Paris and Walpole, MA: Uitgeverij Peeters and Departement Oosterse Studies.

Andelković, Branislav. 2011b. "Political Organization of Egypt in the Predynastic Period". In *Before the Pyramids: The Origins of Egyptian Civilization*, ed. Emily Teeter, 25-32. *Oriental Institute Museum Publications* 33. Chicago: The Oriental Institute of the University of Chicago.

Andelković, Branislav. 2011c. "The Molding Power of Ideology: Political Transformations of Predynastic Egypt". In *Egypt at Its Origins, The Fourth International Conference on Predynastic and Early Dynastic Egypt, July 26-July 30, 2011, Program and Abstracts*, eds. Diana C. Patch and Matthew D. Adams, 17. New York: The Metropolitan Museum of Art and Institute of Fine Arts.

Andelković, Branislav. 2012. Hegemony for Beginners: Egyptian Activity in the Southern Levant during the Second Half of the Fourth Millennium B.C. *Issues in Ethnology and Anthropology* 7/3: 789-808.

Babić, Staša. 2008. *Grci i drugi: antička percepcija i percepcija antike*. Beograd: Clio.

Babić, Staša. 2011. Čemu još istorija arheologije? *Etnoantropološki problemi* 6/3: 565-577.

Bahn, Paul. (ed.) 1992. *Collins Dictionary of Archaeology*. Glasgow: Harper Collins Publishers.

Binford, Lewis R. 1962. Archaeology as Anthropology. *American Antiquity* 28/2: 217-225.

Carneiro, Robert L. in preparation. The Circumscription Theory: A Clarification, Amplification, and Reformulation.

Daniel, Glyn E. 1975. *A Hundred and Fifty Years of Archaeology*. Harvard: Harvard University Press.

Dark, Ken. 1992. The Science of Archaeology. *Philosophy Now* 3: 21-22.

Džonson, Metju. 2008. *Arheološka teorija*. Beograd: Clio.

Garašanin, Milutin. i Draga Garašanin. 1953. *Priručnik za arheološka iskopavanja*. Beograd: Publicističko izdavački zavod "Jugoslavija".

Gillespie, Susan D., Joyce, Rosemary A., and Nichols, Deborah L. 2003. Archaeology Is Anthropology. *Archeological Papers of the American Anthropological Association* 13: 155-169.

Grin, Kevin. 2003. *Uvod u arheologiju: istorija, principi i metodi moderne arheologije*. Beograd: Clio.

Haas, Jonathan. 1982. *The Evolution of the Prehistoric State*. New York: Columbia University Press.

Kulenović, Rifat. 2010. *Industrijsko nasleđe Beograda*. Beograd: Muzej nauke i tehnike.

London, Gloria. 2000. Ethnoarchaeology and interpretation. *Near Eastern Archaeology* 63/1: 2-8.

Lyman, R. Lee. 2007. Archaeology's quest for a seat at the high table of anthropology. *Journal of the Anthropological Archaeology* 26: 133-149.

Martinón-Torres, Marcos. 2009. "Why should archaeologists take history and science seriously?" In *Archaeology, History and Science: Integrating Approaches to Ancient Materials*, eds. Marcos Martinón-Torres and Thilo Rehren, 15-36. Walnut Creek, CA: Left Coast Press, Inc.

Milosavljević, Monika. 2011. Divlji čovek kao mera drugosti. *Etnoantropološki problemi* 6/3: 607-624.

Nichols, Deborah L., Joyce, Rosemary A. and Gillespie, Susan D. 2003. Is Archaeology Anthropology? *Archeological Papers of the American Anthropological Association* 13: 3-13.

Olsen, Bjørnar. 2002. *Od predmeta do teksta: teorijske perspektive arheoloških istraživanja*. Beograd: Geopoetika.

Palavestra, Aleksandar. 2005. "Dobrosusedsko nemešanje: srpska etnologija i arheologija". U *Etnologija i antropologija: stanje i perspektive*, ur. Ljiljana Gavrilović, 87-96. Zbornik Etnografskog instituta SANU 21. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.

Palavestra, Aleksandar. 2011a. *Kulturni konteksti arheologije*. Beograd: Filozofski fakultet.

Palavestra, Aleksandar. 2011b. U službi kontinuiteta. Etno-arheologija u Srbiji. *Etnoantropološki problemi* 6/3: 579-594.

Porčić, Marko. 2008. *Memjy Цонсон, Археолошка теорија. Београд 2008: Clio. Glasnik Srpskog arheološkog društva* 24: 457-465.

Renfrew, Colin and Bahn, Paul. 2000. *Archaeology: Theories Methods and Practice*. London: Thames & Hudson.

Smith, Michael E., Feinman, Gary M., Drennan, Robert D., Earle, Timothy and Morris, Ian. 2012. Archaeology as a social science. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 109 (20): 7617-7621.

Srejšović, Dragoslav. 1992. "Arheologija i prirodne nauke – mogućnosti i ograničenja". U *Arheologija i prirodne nauke: Naučni skup Srpske akademije nauka i umetnosti i Vojvođanske akademije nauka i umetnosti, održan 23. i 24. oktobra 1990. u Beogradu i 25. oktobra 1990. u Novom Sadu*, ur. Dragoslav Srejšović, 7-10. Naučni skupovi LXIV. Odeljenje istorijskih nauka 21. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.

Wilson, David. 1978. *Science and Archaeology*. Harmondsworth: Penguin Books.

Branislav Anđelković

Anthropological archaeology: from theory to practice

Archaeology, as a discipline rooted in 16th century antiquarianism, periodically faces academic identity crises, which manifest in the urge for conceptual changes and upgrading with new perspectives. Such trends gave birth to processual, post-processual, and evolutionary archaeology, ethnoarchaeology etc. Restricting archaeology to the endless preliminary reports accompanied with accumulating volumes of typologies of various artifacts (mostly pottery), archaeologists have lost the idea that archaeology is 'the means', not 'the end' in itself. This problem is especially evident in countries 'traditionally' far from the world's main archaeological theory currents. By studying the artifact, we tend to forget its maker – the man. The world of the past is oversimplified ad absurdum, and deprived of its crucial aspects, which in turn reduces our capability to define properly the chain of events and the related social causality. As a discipline of the wider social sciences, archaeology is obliged to explain the total range of character-

ristics of past cultures, their respective variables and changes. That goal seems to be far above the recovered static material remains alone – if they have survived or are discovered at all. Along with the archeological dialogues with natural sciences – such as for instance those related to various physicochemical and biological analyses, eco-facts and paleoclimatology – what turns out to be crucial for the discipline is a reformulated interaction with anthropology, as the broader humanistic framework. An important and rather new field is paleopolitics, that offers a closer understanding of the world of the past as the immediate predecessor to our own world of the present.

Key words: anthropological archaeology, ethnology, paleopolitics